

ШЫН

1925 чылда
түдөлгөттөгөн

1966 ч.
ДЕКАБРЬ
22
ЧЕТВЕРГ
№ 299 (6630).

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

Өртөө 2 көп.

УЛУСТАР АРАЗЫНГА ТАЙБЫҢНЫ БОЛГАШ НАЙЫРАЛДЫ БЫЖЫГЛААРЫНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун хуралы

Декабрь 20-де Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун хуралы болган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорныйн Австрия Республикага күрүне аян-чорунун түннеллерин, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы, СЭКП Төп Комитетинин Политбюрозуна кезигүүчү Г. И. Воронов баштаары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлөөлөрүнн Великобританияга чоразынын болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты, СЭКП Төп Комитетинин секретары П. Н. Демичев баштаары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлөөлөрүнн Камбожда чоразынын дугайында дыңагыларын ол хуралга чугаалашкан.

Австрияга аян-чорук чеди хонук үргүлчүлөөн деп, эш Подгорный дыңнаткан. Ол, найыралчы байдалга өрткөн. Илангыя ол чуртка аян-чорукту чоң дыка согуурган, Австриянын күрүне удуруткучлары-биле чугаалажышкындар болгаш бөсөдөлгө тавында, ажыл-иштин байдалга өрткөн. Чугаалажышкындар үезинде австрия тала совет-австрия харылдааларын дыка эки үнөп көргөн болгаш ол харылдааларын политиктик, экономиктик болгаш культуруту талаларга улам ыңай кал-барып хөгжүдөр деп күзөлдери чугаалаан. Федералдык канцлер Клаус Фастлерин амы чазга күрүне керээдин болууну турар күзөлдери чугаалаан чыгыш чок барымтаалар көрү, мындагы доктринал нейтралитеттин политиказын быжы-биле эерип салгаш дээрзин каш удаа онзап демгелгел.

Алдурут чепсектин нестерлерин болдурбас дугайында керээни чарар, Чөөн болгаш Барым чүктөргөн аразында харылдааларга дүшкүрүтүп чорукту кошкандарын чеди алыр, алдурут шенделерин бүтү көрүлгөни сокарары чегерил, делегейин чамдык ыңыт айтырларын талалар-биле үзөл-бозаларын чогуту дүг-жүшкүнү бистин-биле австрия талада барын чугаалажышкындар көрүскөн деп, эш Подгорный чугаалаан.

Австрияга чамазыштыр Совет Эвилелинин совет-австрия харылдааларын бүтү талалык хөгжүлгө, даштык политиказын элөөн хей айтырларын талалар-биле улам ыңай калып, ажылдажышкындар болгаш ийи чуртун күрүне удуруткучларын аразында шуут харылдааларын талалары уланган политиказын болуп барууну-биле балытпал турарын аян-чорукту түннелери көрөчүлөр турар деп, эш Подгорный түннелгел чугаалаан.

Совет парламент төлөөлөрүнн Великобританияга аян-чорунун дугайында дыңагыларын эш Воронов хуралга кылган. Англиянын күрүне болгаш хей-ниити ажылдакчыларын талаларында, бөдүүн кижилерин талаларында-лаа ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлөөлөрүн чагай күзөлдери болгаш кичээлгел-биле көргөни ол онзап демгелгел. Совет Эвилелин хүндүткүп болгаш найыралчы көрүлгө салым-сеткилдиги уласта ханы заалым чигинин чок деп, эш Воронов чугаалаан. Бистин чуртукчусу — оон экономиказын, эртемин, культуразын боттуп согуургалды, бистин чуртукчыларын аразында салып, эртем-техника болгаш өске-лаа харылдааларын калбартып деп чүтүлүп чор болгаш көргөн бис. Бо аян-чорук болза англи парламенттер-биле эрги харылдааларын дагын чорудар болгаш ажыктып, чаз харылдааларын калбартып органын, күрүне болгаш хей-ниити ажылдакчылары-биле, салып, үлөтүп бөлүктөргөн, англи чоңу эки-не аян-чорук көрөчүлөрүнн төлөөлөрү-биле хей салым ужуражышкындарын үезинде СЭКП-ниң болгаш Совет чазактын политиказын тайыл-бырлаар, амы делегейин айтырларын болгаш оларын шипитирелдер агараларын бистерин канчаар бил-ип турарыны тайыл-бырлаар органы берген.

Европанын айымы чок чорунун толгай айтырларын талалар-биле совет саналдарын дугайында Англиянын дыка хей парламенттер-биле келергел булдуруп болгаш хары-лаз шын өөс билишкенин болду деп, эш Воронов демгелгел. Европа диге тургустунган байдалды боттарынын канчаар көрүп турарын совет төлөөлөр англичанар-биле бөсөдөлгө чугаалап берген. ГФР-нин аштырмышкынын алаанын негеп

алды дээр улажышкыны-биле холбалып аймылдарже, алдурут чепсекти алыр, Европага байдалы экижидеринге шактыктар болгаш делегейин ийгили дайынын түннелерин азе көрү чорукту чеди алыр дээр барыны-герман сарлажышкындарже англичанарын кичээлгел уландырган бис. Европанын айымы чок чорун үндөзүн-биле экижидеринге Бухарест Декларацияны эки үндөзүн болур дээрин онзап демгелгел бис.

Бистерин-биле бөсөдөлгө англи төлөөлөрү совет-англи харылдааларын бүтү талаларга калбартып болгаш экижидер, Великобританиянын парламентинин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң аразында харылдааларын хөгжүдөр дээр чүтүлүп чорукту онзап демгелгел турган деп, эш Воронов түннелгел чугаалаан.

Оон соонда эш Демичев дыңнаткан кылган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлөөлөр Камбожда барганын баштайгы хүнеринде агадеш-ле оларын улут өөрүшкү-биле болгаш кичээлгел-биле күлөп ал агадеш деп, ол чугаалаан. Совет парламент төлөөлөрүнн аян-чорун камбожда кижилер улут ужу-бузалып кылды көргөн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты Камбожанын күрүне-ажылдакчылары-биле ужуражышкындарына Совет Эвилелинин даштык база иштиги политиказын принциптерин болгаш согулдарын толгай тайыл-бырлап, совет парламентинин ажыл-чорутулганын дугайын чугаалап, совет-камбожда харылдааларын болгаш делегей байдалын эң чутулга айтырларын талалар-биле тургустунган тайыл-быр берген.

Камбожда кижилер боттарынын элчээде АКШ-тын Вьетнамда агрессияныч болгаш камбожда кызыгарларда оксакый турар америк өчүк-чигелдерге ола кичээлгел салган. Олар болза Камбожанын Вьетнамда чорудуудан лашкаар атыр деп чүтүлүп онзап демгелгел болгаш тайыл-быр, нейтралитетти база бөлөктөргө каттык кирбестик политиказын мон согулар-лаа барымтаалар деп бозалдынын дугайын демгелгел. Оон-биле калып камбожда кижилер ВПР-биле болгаш мурнуу-вьетнам патриоттар-биле боттарынын мораль-политиктик эп-сеткил каттыштырларын дугайын демгелгел. Совет Эвилелин ролонун дугайын олар беди-биле үнөп, ССРЭ өрткөн үзө-лаа, амы үзө-лаа боттарынын чамазышпас чорук дээр дейселеп турар уластарга улут дегинчери болгаш дуаламчыны көрүлгө келгени өөрүп четтирешкени-биле чугаалап турганнар. Бистин төлөөлөрүн ужуражышкындар парламент удуруткучлары, күрүне ажылдакчылары делегейин кол айтырларын талалар-биле Камбожанын болгаш Совет Эвилелинин тургустар дүтүп азы кончук чок болуп турар дээрин каш удаа демгелгел бис.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлөөлөрүнн аян-чорук ССРЭ-ниң болгаш Камбожанын аразында найыралдык база политиктик калып ажылдакчыларын быжыгларын, күрүне болгаш хей-ниити ажылдакчылары-биле, чаз чазактын болгаш бо чылдын сентябрыда согулган парламентинин кезигүүнери-биле харылдааларын хөгжүлгөни ийи берген деп, эш Демичев түннелгел чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы эш Подгорныйн Австрия Республикага күрүне аян-чорунун үезинде ажыл-чорудулганын база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Англияга болгаш Камбожда чораз төлөөлөрүнн ажыл-чорудулганын чүтүлүп деп көргөн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Эвилелин Совединин болгаш Националдар Совединин доктринал комиссияларын турар хоойлу төлөөлөрүнн улам ыңай ажылдап кылдынын чуртунун дугайында айтырлыгн база чугаалап, ийи-эвиле үндөзүнн дүштүр хамааты болгаш хамааты процессуалдык хоойлу-дүштүрүнн бөлүлгө талалар-биле чоруттуган ажылдын дугайында информацияны дыңап, шипитиргендерин келергел көрүлгө дугайында дилгелери, а ол ышкаш совет хамааты кылдыр хуузап алыр дугайында дилгелери болгаш өске-лаа айтырларын көргөн.

Республиканың культура ажылдакчыларының съездизиниң киржикчилеринге изиг байыр!

Бөгүн Тываның культура ажылдакчыларының бирги съездизи амыт-тыгган. Ында бистин республиканын бүтү районнарындан делегатор келген болгаш кылган ажылдарын түннелин үндүрүп, чаз сорулгаларын чугаалажып турар.

ЧУРУКТА: съездизиниң делегаторы. (Солгай талалындан) Төсө-Хем суурда автоклуб эргелекчиси Овсман Делгер-оол, Тожула «Май 1» колхозта киномеханиги Чомукпан Ак болгаш Хамагайты суурда культура бажынын методизи, бот-тывынгер композитор Түлүш Опар-оол олар, С. ФЕОКТИСТОВУН фотогу.

ЧОГААДЫКЧЫ АЖЫЛДАКЧЫЛАР ЧУГААЛАП ТУР

Бистин тусай корреспондентизис Түлүш Мы-аал-оол мөсө алаанда өрткө-биле чугаалажып, олар Улут Октябрьин 50 чылдыг каныг чо-гаалыкты ажылдарын кылпн турарын айтырган.

Степан Арбаанович САРЫГ-ООЛ:

Улут Октябрьин 50 чылдыг сөңсээр дээр бир бөлөөни күтсепти алдым. Ол болза «Ангир-оолдун токузунун» ийгили ному. Ол ам ном салгыларында кирген, салгыны турар болгай. Кел-чыл 30 хире шүктүктерин бижини мен. Оларын хей кезин ам чогаалып алдым. Тывага революшчу шипчээлгелни баштайгы отту-рушкуну болур Алдан-Маадырларын дугайында романын бижип киритим. Документалдык үр-чечен ол чогаалы Октябрьин 50 чылдыг бу-дүзүнде доозарын дилгел-биле азал болур мен. Бот-тыныгыр уаң чүтү коллективтеринин, тал-лаулыг кижилеринин саны көвүзө, багай ажылдыг деп бактатырып турар клубтар, библи-отекалар ажыны сегилги, четкестерин аккара-дундере силги каапкан, чаз дү-биле ажылдап.

Бистин интервьюс

Сергей Кончукович ЛАНЗЫБЫ:

Октябрьин 50 чылдыг 3 ажылды кылды мен. Олар «Тыва заг-дугу», «Ак-Довурак — Абза-оолу» деп темалыг чурктар. Ол ышкаш Тыва Совет Эвилелине каттышкан дугайында ху-ралды чүтүрү мен. Бо дээр мээң кол ажыл-дарым-дыр. Тыванын чуртукчуларын дүтүрүп ту-рар кижилер болганмыда, оларын ажыны биче ту-раалар көрөй, Октябрьин 50 чылдыг бистин чуртукчулар эки бөлөктөргө ужуражыр дээр ажылдап турар. Илангыя мында, чонор даштан чаап чогаалып уран шеверлеринс улут ажыл-дарын кылпн турар. Оларын ам чаз кылган 60

ажылдарын Бүтү-россиянын чуртала дегелгел-нин комиссиязы улут-биле үнөп, хуузап алган. А. Невагодин, Ю. Бурский оларын графиктик чуртала мергелелинин беди, эки челишкел-перилг болуп турарын мыттавай барып болбас. А. Петров чонор даштан чазып талалар-биле хоочун шеверлерин дуурак чок болуп турар.

Алексей Бортоаевич ЧЫРАЛ-ООЛ:

Бежен чылга планын-на улут. Симфониялыг оркестрге ойнаары-биле байырлаалын увертира-зын чогаалып турар мен. Юлий Конзегештин сө-зүнге Тыва дугайында улут хемчээлгел музыка-лыг чогаал кылпн турар мен. Оон аягыда хей-хей мларын чогаалым мээң планымда кир-ген. Степан Сарыг-оолдун либетааныга бижээ-нин «Хүнүң ыраажылаан» деп операдан келер чылын септеп үнөп.

Байыр Сарыгович БУЯНДЫ:

Чонор даштан аян-буру ажылдарын чопу-кылган, ону Улут Октябрьин 50 чылдыг ба-раалдагы мен. Оларын чамдыктарын кылпн алдым.

Электроэнергетика бүдүрүлгелеринин бөлүк ажылдакчыларын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Чаралы

Электроэнергетиканы хөгжүдөр та-лазы-биле чеди алган челишкел-лери дээр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Хүндү-лел бижии-биле шаңнаары болза:

Александр Васильевич Бакбинин — «Тыва кобальт» комбинаттын элек-тростанциязын электри цегиниң начальниги.

Тимофей Кириллович Булгаковту — Шагаа-Арыг электростанция-зын ишкерин.

Михаил Демьянович Карповту — «Тыва коммунальничес» диспет-чери.

Николай Иванович Концевити — Кызылдың электростанциязын начальниги.

Сергей Константинович Манжосовту — «Тыва асбест» комбинаттын дис-петчиги электростанциязын началь-ниги.

Март-оол Сямбурович Тюлюшту — «Сельэлектро тудуучу» туду-гел-ишчиги бригадир.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун секретары К. ДИИГА.

Кызыл хоорай.
1966 чылдын декабрь 22.

Организасть кыштаглаашкын

Шеле, Алды, Устүү-Баргалар, Шоорлар, Алды-Ишкин ыңаар 37 шээр, 16 бола, 2 чылды мадын ко-даннары туруп турар. Ол дээр Чөөн-Хемтик району «Сут-Хал» дээр хоотун малчыларын кышта-лаашкыны болур. Ынза кыштын баштайгы айында малдын күжү хур, кыштаглаашкын организастыг чо-руп, Совет эрге-чазырган 50 чыл

оюнга алдаржыткан социалистич ча-рык малчынар аразында улам кал-барган.

Ишкин-Аксы, Ак-Тал-Аксы сут-баран фермаларын коллективтер мал чегиниң дурлаарын бүтү кыш-тын дугурунда ажылдарында чет-чире-биле сөөртүп алган. Салбыр

нын шээр малынын кыштагларын-че сгегин сөөртүп үргүлчүлөп ту-рар. Коммунист Түлүш Сандай-оол-дун удурутканы Шеледе хойжу бри-газынын малчынары хур кышта-лаашкыны ханзырып, баштайгы төртүтүгөн хураганнары эки доругу-турар.

Ак-Довурактын чуртталга тудуунда

Совет Конституция хуу — де-кабрь 5-ти таварыштыр чаз Ак-До-вурактын «Теп» кууучузуна 32 аал ишти чуртталга 4 кат бажын ажылдап кирген. Чазгайжыл тут-тунган, арыг-силги, чырык-делем бажында заг-дугу арыг-лаакчылар, тудуучулар, эмирлер болгаш тусай эртемчилер көжүп киргилгел.

Ак-Довурактын профтехучили-щенин тудуун чаз чылдыг бузуу-лу-а ажылдап кирер. Учлищенин объективизинин корпузуна шевер-дел ажылдары тудуутун. Ынза Красноярскиниң № 20 профтехучи-

лищенин практикада келген сур-гуулары, № 48 туугу эргелелиниң дертук шеверел уластогунун Ана-толий Ершовка улурун бригаданы ажылдап турар.

Практиканын ийги болгаш үшкү каттарын шалаларын дес-килгел, дозулаарына кирпелгел. А. Ершовтун бригаданы бирг кат-тын шугактуу ажылдарын бунуу-биле дооскан. Ам бузуп, дозулаа-чусте кирерлер. 2 зугаар прорай уластогунун тудуусу-бетонщиктер бригаданын Николай Ладунскиниң бригаданы бо объективниң бирги

калдында вентилиция системанын тургузуп турар.

База-ла бо хоорайнын «Теп» ку-дучузуна 4 кат чуртталга бажы-нын туугу туугулар турар. Бо бажынын база чаз чыл бузуулу-а ажылдап кирер деп турар. Ком-мунистич аян-ажылдын коллектив-дел бекит ал дээр демгелсеп турар Ина Руклискияны шеверлекчилер бригаданы үстүкү каттарын шуга-журлаашкыны дооскан. Ам ында ханалар дескилашкынын болгаш сонгаларын даштык дозулаашкы-нын чорудуп турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин Турцияда

АНКАРА. (СЭТА). Турция Республиканын ча-заанын чалаанын дугаар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин албанын аян-чорук кылпн. Турциянын найысылалы Ан-карада барган.

А. Н. Косыгин-биле кады Украина ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы В. В. Шер-бицкий, Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы М. Бейсеев, ССРЭ-ниң Даштык херек-тер министриниң бирги ораакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин дашты-кы экономиктиг харылдаалар талалар-биле Күрү-

не комитетинин даргазынын бирги ораакчызы И. В. Архипов олар база Турцияда барган.

АНКАРА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чө-вүлелинин Даргазы А. Н. Косыгиниң болгаш Турциянын Премьер-Министри С. Демирельдин аразында чугаалажышкындар декабрь 20-де Турция Республиканын чазынын бажынында агадеш.

Чугаалажышкындар совет таладан Украина ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы В. В. Шербицкий, Казах ССР-ниң Министрлер

Чөвүлелинин Даргазы М. Бейсеев болгаш оон-да эскелер кижип турар.

Чугаалажышкындарда турк таладан даш-тык херектер министри И. С. Чалынгалы, Тур-циянын ДХМ-нин чингине секретары З. Куврал-лы болгаш оон-да эскелер кижип турар.

Ак-кара чок найыралчы байдалга өрткөн ту-гаалажышкындарын үезинде ийи чуртук со-иуургап турары, делегейин элөөн хей айтыр-ларын талалар-биле санал-аналарын сол-туушкуну болган.

Эвилелин Совединиң даргазы И. В. Спирidonов, совет, партия органи-зацияларынын, ВПС-тин, Азия болгаш Африка чурттарынын эп-сет-кил каттыштырларын Совет ко-митетинин Талып кангалалынын Совет комитетинин, Совет-вьетнам найырал нитиелелинин удуруткуч-лары олуруган.

СЭКП-МХБ-нун секретары, Совет-вьетнам найырал нитиелелинин Төп баштаар чегиниң даргазынын ора-лакчызы А. М. Малашиков хуралды ажыткан. Азия болгаш Африка чур-тарынын эп-сеткил каттыштырларга-зынын Совет комитетинин даргазы, чозалгыч, Ленинин шаңналын лау-

реаты Мирза Турсун-Заде илеткел кылган.

Совет хей-ниитинин калбак бөлүктөрүнн принциптерин агадеш Азия болгаш Африка чурттарынын эп-сеткил каттыштырларын Совет комитетинин чамыга «Вьетнам дегиниң комитетинин» тургу-ларын шипитиргел деп, илеткелчи дыңнаткан.

Пролетаржы интернационализмниң ленинги принциптеринге шынчы со-вет улус вьетнам улустун шымын керээни талалыг кезээде туруп келген болгаш туржу-лаа. Вьетнам чалгыс аай, күштүт, хамаарышпас, доштук болгаш чечетелги турар

чурт болур дээринге быжыг бузу-редилг бис. Ол бүтү ыңгалды болу-лаа, мыңтанг бистер, совет кижилер, ол чорук дүргө-не боттазын дээр бистерден хамаарышпа бүтү-ле чүтүлгөни кылпн турар болган кыл-лар-лаа бис деп, илеткелчи түннел-гел чугаалаан.

Совет-вьетнам найырал нитиелели-нин Төп баштаар чегиниң дарга-зы Г. С. Титов, ССРЭ-ниң аныктар органиаларынин комитетинин даргазы В. Г. Яковлев боттарынын чугаалажышкындарын улустун эчел-тилелгелгелге бузулгел илгерей-лээ.

Мурнуу Вьетнамын даштарынын

Сээң-биле кады бис, маадырлыг Вьетнам!

АКШ-тын Мурнуу-Чөөн Азияда агрессияны шипитиргел удура-лажышкыны Совет чуртун хей-хей хоорайларын ажыкчы чоңдары демгелсеп турар вьетнам улус-биле ол-сеткил каттыштырларын митинг-леринде илгерилеп турар. Мур-нуу Вьетнамын хостарынын Наци-онал фронтунун тургустунганын-дан бээр алды чыл болган оон де-кабрь 20-де демгелгелешкан. Вьет-намын улустунун чөптүт демгелсеп-те америк империалистия ашкан турар тилкелгелгел-ге быжыг бузу-лап илгерилеп турар.

Мурнуу Вьетнамын хостарынын Национал фронтунун тургусту-

ганын бээр алды чыл оюнга хол-балып Москвада хей-ниитинин төлөөлөрүнн хуралы декабрь 20-де Совет Азиянын Төп бажы-нында болган. Маалымат улустун төлөөлөрүнн — ВПР-ниң Совет Эвилелинде эчкили Игудан Ван Кынгел болгаш Мурнуу Вьетнамын хостарынын Национал фронтунун ССРЭ-де Докламын тээр чегиниң баштыгы Ланг Куанг Нынгел хура-лды киржикчилер изиг байыр чеди-рүп туоган.

Вьетнам аянчук-биле кады ху-ралды президентчүгө эштер А. Н. Шелепин, Д. Ф. Устинов, Б. Н. По-номарев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң

Москваның хей-ниитизиниң хуралы

Национал фронтунун ССРЭ-де Док-ламын тээр чегиниң баштыгы Ланг Куанг Нынгел болгаш ВПР-ниң ССРЭ-де эчкили чегиниң бирги се-кретары Хоанг Мань Тууну чуга-ларын хуулазын киржикчилер чы-зы-биле уткаан. Америка импери-алистия агрессияны улут дем-гелсеп турар Вьетнамын улустун эскерин чок көргүзүп келген чү-ректин ханзымиз дегинче, дуза-лажымын дээр сеткилдин ханзымиз-дан өөрүп четтирешкенин эки-зүп-ма совет улуска олар дамчыткан.

Каттышкан Штаттарын Вьетнам-га улут агрессияны шипитиргел-бүтүрүп шаап, ол агрессияны доо-ло-раан сокарарын болгаш болууну салым-чолун боту шипитиргел өр-төни, вьетнам улуска тыспырын не-гаан резолюциянын хуралдын кир-жикчилер улут көдүлүшкү-биле хуузап алган.

Демгелсеп турар Вьетнамын маз-дырлыг улус-биле ол-сеткил кат-тыштырларын митингилер болгаш хуралдары. Москваның «Ленин-чө» дээр алектромашини тудуучу замонтуга, Москваның болгаш Ба-кууну дээр өрөдиге чегеринге, Тбилисиге, Ташкентиге, Свердлов-скиге, Таллинге, Ульяновскиге, Киев-ге болгаш чуртук өске-лаа хоорай-ларга болдулаан.

(СЭТА).

ОТТАР КЕЗЭЭДЕ-ЛЕ ЧЫРЫП ТУРЗУН

Бедик деңгелге болгаш сорумаларга дүүштүр

Бүгүн республиканын культура ажылдакчыларынын бирги съездин Кызыл ажиттыгы турар. Анда СЭКП-ниң XXIII съездинин шийирлерин амыдырап боттандыр талаш-биле болгаш Совет эрге-чагырганын 50 чыл онга төлөтүп ужураар талаш-биле республиканын культура ажылдакчыларынын сорумаларын чуталарын көр. Культура ажылдакчыларынын съездинге белеткел ажылы бүгү районга болгаш Кызыл хоорайга ноябрь айга эрткиттен культура ажылдакчыларынын хуралдары болгаш бот-тывынгыр уран чуул коллективтеринин көрүлгелери-биле холбашкан. Республиканын кайы-даа булуңнарында чоңуң хун бүрүдө өлүп турар культура ителелерин долгузу-биле хандыр дээр партиа, совет органнар улуг куженишкенин үнүрүп турар. Чоңуң ортузунга идея-политиктиг ажылды дээштинг чорударыга культура албан черлеринин ужуз-дузаны канчаар-даа ажак улгаткан.

Совет кыш чылдарынын иштинде Коммунисттик партиа болгаш Совет чаак культура одагаларынын ажылы экижидеринче улуг илчөөнгей салган. Клубтарын, культура бажынаарынын үнүрүп ашканын, рышкыны өлүп, колхозтарга культура албан черлеринин тулуунга күрөөн чээлини чөпшөөр турар.

СЭКП-ниң XXIII съездин болуп эрткен үеден бээр бистин республикада культура албан черлеринин ажыл-чорудалары хей талалыг болуп, ажылы чоңун кижизилдигинде боттарынын улуг-хуузу киноип турар. Мурнакчы олурунга Чөөн-Хемчик районун Шем, Хай-Ирракан клубтары, Бай-Тайга районунун Мугу-Ахсы көдээ культура бажыны, Бара-Холде көдээ клубу, ол ышкаш Барын-Хемчик районунун Эргин-Барлык база Тандыла дуржулга станциязынын клубу болгаш өскөлдөр-даа бар. Оларын кылып турар ажылы анализтеп көргө, мында хей-ниги организацияларынын культура ажылы саймаларгайлар дээр бир дем-биле хөдөлүшкени, көдээ ителелеринин — бажынаарынын, экинчилерин болгаш көдээ ажил-агынын тускай эртемниг ажылдакчыларынын клуб, библиотека ажылдыг илчөөлүг киришкени, культура ажылдакчыларынын боттарынын инициативасы өскү черин ээлеп турар.

Совет эрге-чагырганын 50 чыл болуп өнгө тураскалган бот-тывынгыр уран чуул көрүлгелери эгезден бээр чыл ажып турар болгай. Ол үенд дургузунда уран чуулдуң куушкучилери сан талаш-биле өлүп, салым-чааныг артистер илереп турар. Манча республика найбысыламында бо чыны районнарыг көргүскен чогаалчык отбарты улуз ужуз-дузалыг болган. Бисте бүгүн социалисттик утка-шынарыг, национал хевирлиг уран чуул улам саймалар бар чыдары илден.

Бот-тывынгыр уран чуул коллективтери репертуарын шык шиле алыр дээр улуг ажылды чоруткан. Спешаге үнөргө таштарып дээр кылган илч-хеп ам район сапында бар апаган.

Чоңун чогаалчы ажылында бисте азы-бүрү агит-бригадалар, улусту театрлар, мында база даштан кылган уран силбилер, уран чечен фотография дээр чөдө чүвө чок. Чоңун уран чуул ботунун шаанза турар сагып, эдиле чоран чаңчыларын ам улам-на шөвкитип, каастап бар чыдар. Шаанда ийи-чангыс кижилер каш-ла кижинин мурунуга хөмөйлөп, каргыраалар чоран болза, бүгүн арыг-сылг спешаларда бедик культурамыг каш-каш оолдар, кыстар хөмөйлөп.

Бот-тывынгыр уран чуулун республика көрүлгелеринин оргкомитети Чөөн-Хемчик, Өвүр, Улуг-Хем, Танды, Тес-Хем районнарын уран чуул коллективтеринин доктаамал ажылдын демгелеп турар.

Өг-бүлө бүрүз ылавыла номчукчу турарын чедип алыр дээр республиканын библиотека ажылдакчылары улуг куженишкенин салып турар. Эрткен чылын ортумаа-биле бистин республиканын номчукчу бүрүз барык-ла 16 хире язы-бүрү номнарын номчап. Улуг-Хем районда библиотекалар боттарынын кол сорулганы багай өскө күөсүп турар. Библиотека ажылдакчылары өшөр Е. Ф. Егорова (Балгазын), К. Ч. Эренчи (Бай-Даг), Д. К. Идам-Сюрин (Сут-Хал), С. Ч. Самбуу (Мугу-Ахсы), Н. Е. Барцова (Улуг-Хемнин Торгалыг) болгаш өскөлдөр-даа чоңуң ном-биле хандырамынга улуг чедиишкенин.

Тыва композиторларыг болгаш чогаалчыларын ырлары, шүлүктери республиканын кайы-даа булуңунда чыгылып турар. Ам республикада аалга бижип чоруту салымныг кижилерин саны 30 ажып турар. Бисте сурагжаан композиторлар А. Чыргал-оол, Р. Кендешов болгаш С. Бирбенен аныга А. Лаптан, С. Буктуев, А. Ондар, Д. Хүреш-оол, Чулдум-Сургу болгаш өскөлдөр-даа чачаа эки ырларын бижигдээр.

Республиканын хөгжүм-ши театры юбилейлиг сезону М. Шатровтун «Революцияныг ады-биле» деп шийи-биле ажиткаш, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барын-Хемчик, Бай-Тайга районнарга аалып чоразар. Ук шийге В. И. Ленинниг ролун Тыва АССР-нин алдарлыг артисти О. Намдара чедиишкениг күөсүп турар. Театрнын репертуарында делегей классиказы, совет авторларнын шийлер бар.

Республиканын культура албан черлеринде чамык чедиишкени-биле чегелештир ам-даа чедип кылып-майып турар ажылдар, улуг чөтөстөр бар. Бо дугайында принципалдыг, дот чугаа бөгүнүгъ съездег үнөри чигиниң чок. Клубтарын, кызыл булуңнарын ажылы ам-даа чүгө багай бооп турарыг, - библиотекалар суурлар санында бар-даа болза, ном номчуп турарларын саны чүгө өвөжжип, уран чуул коллективтери мынчага дээр чөвүтүлдө доктаамал ажылдап, кампания суруп хөдөлүп турар ужуз чүдөл, оларнын репертуары бөгүнүгъ ителелерге дүгүп турар бедик хей культура албан черлеринде калдар чүгө мырыммазым суг дээр чегелеш өскө-ла айтырларын шийирлээрингъ съездинин төлөөлери тогарай саналдарын кириери чуталжак.

Юбилейлиг чыл агаалардан бээр ийи ай чедип турар. Ол кайгачтыг 50 харлаашыгга тураскалган яны-бүрү конкурстарын, көрүлгелерин, фестивалдарын бистин чуртубуста чарлаан. Культура ажылдакчыларынын мурунуга харыскалыг сорулга болза Ала-чуртувустун алдарыг юбилейинге төлөтүп ужурамык болуп. Мынчанга клуб, кызыл өк, автоклуб, кызыл булуң, библиотека бүрүз, театр чоңун коммунист кижизилдигинг чөгүр черин ээлээр ужураут.

М. ХОМУШУНУ,

Тыва АССР-ниң культура министри.

Культураның материалдыг базазын улуз-биле кал-бартыры, культуруг ажыл-чорудулганыг бүгү хевирлерин болбааыраагайжыдарын хандыраары, клубтарын, культура бажынаарынын, библиотекаларын ажылынын шынарын экижидери эргежок чугуло.

(СЭКП-ниң XXIII съездинин Резолюциязындан).

КОЛХОЗТА КУЛЬТУРА ОДАГЛАРЫ

Улуг-Хем районда «Х Улуг хурал» көдээ ажил-агыг артелинин ажил-ишчилери партианың XXIII съездинин төгүлүг шийирлерин амыдырап боттандыр дээр боттарынын кужун харамнамай, бар ар-таларын ажылап, куженишкениг ажылдап турар.

Колхозтар өт. дүк, сут бүдүр болгаш ону күрөөн сазар талаш-биле арктен чылып онаалгаларын декабрь айныг 1-ниң хүнүнде чедиишкениг шийирлээр. Беш чылын баштайгы чылынын планыг онаалгалары база чедиишкениг шийирлээрингъ айткылары өөрүчүг-дүр. Бо чылын декабрь 1-де байдал-биле алырга, колхоз күрөөнө өт сазарын 100, суту — 119,4, дүктү — 124,4 хуу күөсүткен.

Бөгүн республиканың культура ажылдакчыларынын албан черлеринин ажылдакчыларынын элчөөлүгъ съездин болуп, кылган ажылдарын тулуени үнүрүп, чача сорулгаларын чуталжып турар чүвө болганда, бистин колхозта культура албан черлеринин ажылдакчыларынын ниги херекке кирип турар улуг-хуузу чуталжып тур мен. Колхозта 3 клуб, 1 библиотека, 2 кино туржубар. Культураның бо одагаларынын ажылдакчылары боттарынын ажылы колхоз бүдүрүлгенин ажылы-биле холбаш, чоң ортузунга партианын танылдыга ажылыг дээштинг чорутурун демгелээр чугула.

Колхоз төвүнде уран чуул бөлүгүмүн киришкениг 40 киж, ол ышкаш Отуз-Даш сут-базан орман-ында уран чуулдуң коллектив база бар. Мын, шийи, ташы бөлүмдери ажылдап турар. Мурнунда чылдарга болдуга, бисте уран чуулга хандык-шылыгыларын саны өлүп, он мас-салыг алар чыдары илден-тир. Чугула кампаниялар үенде бистин бот-тывынгыр артистерингъ фермаларга, ситенилгере, тарак ажаган ишчилерге күзөңг аалчылар болуп, аал-дап чөдө бөөрлер, оларнын эрттирген лекция, бөдөлдөр, концерттери колхозчуларын хей-агт кирип турар. Ону барымдалааш, колхоз баш-таар чөв чылын уран чуул коллективинин киришкенигге напонал 30 тонну болгаш танымчыларга

10 хепти дарадып бөөринге, хөгжүм херекселери сазарыга 1800 хире рубль берген.

Клубта (эргелектиг бот-тывынгыр композитор Чулдум-Сургу) уран чуул коллективни чоктаа чача районга болган көрүлгеге киришкеш, хүнүлүг бирги черин ап, радиола-биле шапкаткан. Ол ышкаш колхозтун агитбригаданын киришкелери районга ийги черин алган. Бал-Кол суурда киномахантыг Дмитрий Перегов—чоочун ажилдакчы. Ол, районда киномахантыгын социалист чарыжына киришкеш, бүгү тала-биле бедик көргүзүлгелерин чедип ап, бирги черин алган.

Бо хүнерде Бүгү-россиянын уран чуул көрүлгелер чөв-чөдө эртип турар. Колхозта уран чуул коллективинин кужунигунеринин хей нуруузу Улуг-Хем районун бот-тывынгыр артистерингъ электеп, республика көрүлгелерингъ киришкеш чүвө болганда, аалда чогуур белеткелди улам күш-тедилер бис. Ам тускай кампания чыгылап тур бис. Бистин артистерингъ оон-биле районун колхоз, совхозтарга концерт көргүзөр. Мынчага уран чуул коллективинде интеллигенттингъ төлөөлөкчилери, ылыгы башкылар бар болганда, арай сөөлүрлер, тогарайларга, школарларын кышык каникулун үенде барын районнарга барын концерт көргүзөрин шийирлээр бис. Ол—биске эки белеткел болуо.

Солун, сеткүүлдерден таныш көргө, республиканын чамык колхоз, совхозтарына культура одагалары чыл чылга азырап-биле чөгүр негелдег чедир ажылдап турар бөөр-дүр. Мынчг чорук бүдүрүлгеге дөдө чедир дээрн билип турар. Партианың идеологиянын ажылынын бо чугула азырап чөв бөдүр киришкелерингъ улаанып, оларнын мээр-ириалдыг базазын бижылаар, бүгү талантыг дөткөчтөр көргүзөр болза, бурунгарлаашкычын улуг бажын кылдыр дээрн культура одагалары багай ажылдап турар чамык колхоз, совхозтарын улугтукчулар угап көр ужураут.

М. ШОГНАЛ,

колхоз даргазы.

Саая Самбуу-биле таныжыңар

Чарбы харлыг анык оолдун чоңа ажиттыг ажыл-хөдөө чача бижити номчуттар кылдыр өөренип алганындан эгелен. Ам оон хары алданга үскен. Хаваанда катташкактар куржаангылай хээлини, сөгел эили шийлүүскөй берсе-лаа, караалыг сергек олу, амыккыг чаны ол-ла хөөр. Чачык хүлүмзүрү оон-биле чугаа-лашкан кижинин хөңчүл чайгаар-ла өртүп келир. Ол болза Бай-Тайга районда «Малчын» колхозта библиотека эргелектен Саая Самбуу.

Чоочун библиотекар болуптун кол ажылдан алдыга. Культура бажыныг бот-тывынгыр уран чуул коллективинин репертуарына чач шийи, шүлүктери чогаалып берип, бөдү илчөөлүг кирип турар. Кижээ, «Дидим кижээ», «Аңчы—Кара» деп шийлери чогааткаш, чоңа каш улаа көргүскен. Оон чогааткан шүлүктеринден чамык олуруларын киришкелер:

Болан чылыг девиржиткен Хову-Ахсы чайлаан чараш. Ховар үнөр чечен ышкаш Ховун өшкү, сарыман чараш... Чалган чылым саппан алар Чапкалайын чарамын аар. Салыммын талалган Чапаларым хыларын аар...

Эрткен номчукчу! Саая Чүвүрекович Самбуунун эрткен амдыралы байла болгаш өөрөдиги. Ол 1930 чылдан бээр партиа кужуну. Аныктарын Революстт Эвилелениг уур даргазына, пионер ажылдыг, намын уур даргазына ажылдап чоран киж. 1954 чылдан эгелеп, Мугу-Ахсы көдээ библиотеканын эргелектин. Аныктан бээр калың-даа ажылы ап сөткүлдү, негелде дугаар күөсүп келген. Оон бажында дептер чыгып кылын Хүдүлгө бижитер ол дугайын херектеш турар.

Чурукта: С. Ч. Самбуу.
З. СААЯ,
С. Хеймер-болдун фотоу.

Тонжуда нандыгыңар?

Тоңу районда культура-чырымдышкын албан черлерингъ ажылдакчылары чыл иштинде кылган ажылдарынгъ өткүлдүн чоңа берген. Районун культура бажыныга 48 лекция, бөдөд, 45 концерт, ол ышкаш 29 массалыг хөгжүр (тематиктиг көжөөр, диспуттар, номчулга конференциялар, айтыр-харым көжөөрлери) болган. Районда культура унверситетин амыктарынгъ эстетиктиг кижизилдигинин талаш-биле улуг ажылдарын чоруткан. Тоора-Хем суурда культура-чырымдышкын ажылдакчылары СЭКП райкомунун пропаганда болгаш агитация кидири-биле кадм кыптың үдөлгөс «Берева» байырлаары, Совет Армиянын хүрээленине баар амыктарынгъ үдөтө көжөөр болгаш өскө-даа чугула ажылдарын бедик деңгелге эрттирген.

Оон-биле кадм культура бажыны, район библиотеканы болгаш кинофикация чери культура-массалыг ажылдарын ам-даа чедир чоруттай, чон-биле эки харылаа чок ажылдап турарын хуралга шүтүмчүлөп, Ылаңыга культура бажынынын ажылдакчылары бот ишениг кирип бейи, харын үстү черлерден айткышкын манал, организметт ажылдарын чорудар хей үе-палты халас эрттирген. Республиканың эки ажилдыг клубтарында өг-бүлениң концерттери беппи кылып турда, Тоора-Хемниң улуз-улуг бүдүрүлгө, албан организмаларын чегерилде бот-тывынгыр уран чуулдуң коллективтерингъ ажылдап турар. Культура бажыныг чанында автоклуб соолуг үдө ажилын шүтү сөксаткан болгаш фермаларга концерт көргүзөр хамаан чок, кино беппи көргүсөөт.

Районунгъ ажилчы чоңары бо хүнерде ажил-агыг чылын чедиишкениг доозар, Совет эрге-чагырганын 50 чыл онга күш-ажылыг белектерингъ ужуражыр дээр чөв болганда социалист чарыпты калбарткан ажылдап турар. Культура бажынында чоңуң ол куженишкенин, күш-ажылыг көдүрүшкүнүн көргүскен чачыс-даа көргүзү чок, а бар шиймөдө ийги кылгырлар-биле кызыларалтын, амыдардыг бөгүнүгъ бажындаа хоорун болуп турар. Кызыр ажылдарыг планын беппи чок.

Тоора-Хемде болгаш Салдамда кино тургуштары чоңа кино көргүренин планын күөсүткөй турар. Район библиотеканында ном фондуг чөтүр болгаш байлак-даа болза, номчукчулар-биле организметт ажылда чөтөстөр хой.

Районун культура ажылдакчыларынын хуралы культура ажылында чөтөстөрүн шийи илээрди, ону чайдаларынгъ оруктарын айткан, культура бажынынын, библиотеканын чача чөвүлелерин болгаш кино организмаларын тургускан.

К. ХЕРТЕН.

О. СПИРИН-ООЛ.

КӨДЭЭ КЛУБТАР

ПМА-НЫН ТАЙЫЛБЫРЫ

Канотоп районда Грувва суурга культура бажыныг ажиттыг дугайында улуг эвөс материал Кинетон үнү турар «Сельские известия» солууга үнүп келген. Культураның бо чача одаанда — театр сценары, көрүчүлөр залы, бөлүмдери ажылдар өрөөлөр, библиотека бар. Культура бажыны «Найраал» колхозтун акша - хөргөңгиз-биле туткан.

Улуг эвөс бо медээ сенсация эвөс-ле болгай, үрүчү болуп турар фактымын шымы-биле чыгып калган. Миндиг дыйадыглар совет парладага үрүчү үнүп турар. Чилээ, Омск областа беш чылдыг төвүчүлүг чедир 242 клубту, культураның 10 бажыны, 95 библиотеканы, 130 кызыл булуңу туткан турарын «Советская культура» солун дыйнаткан. Көдөңгү культуруг депелди бедир, хоорай болгаш көдөңгү арайында ылагалары улузга талаш-биле СЭКП-ниң XXIII съездинин шийирлерин амыдырап боттандыр турар ол. Беш чылдыг төвүчүлүг Россия Федерациязында 7 муң ажыг клубту, культураның өскө-даа 4 муң ажыг албан черлерин тутар дугайында шийирлээр РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлгөсү үдүргөн.

С. Фоктистовтун фотоу.

Бо талаш-биле улуг ишениш колхозтар көргүзүп турар. Брянск областа Стародуб районун көрөд. Ында күрөөн болгаш колхозтун 85 клубу, 64 библиотеканы болгаш 120 кызыл булуңу ажылдап турар. Болон көргө, эвөш эвөс-даа ышкаш, ышкаш-даа районунгъ хөдөлүшкүн ам-даа чача клубтар херек деп көргөн. Чамдыкта клуб болгаш культураның өскө-даа одагалар колхозтун төп суурунда сый туттулган болуо.

лаары чажыт эвөс болгай. Бүдүрүлгө бригадалары оон ыракта турар чүвө болганда, колхозчулар ылаңыг күсүлү, кышык болгаш чачык үедегиде ылаңыг клубтар шоолуга да барып-савас. Чогуун-на оон ужурунда Стародуб районда ам үдө 9 клубту тутуп турар, олар 1967 чылда ажылдагы килер. Ол болза 200—400 олуутуг, сценалыг, көрүчүлөр залдыг, бөлүмдери ажылдаар болгаш кино үдүрүлгө эрээлдиг клубтар-дир. Клуб бүрүзү тутарына 70 муңдан 120 муң чедир рубль чарыдаар, ону колхозтар берип турар, а 1970 чылда райондун чоңу 31 чача клубу беппи алыр.

Совет Эвилелинде культураның албан черлери чүгө аныктарын талдылаар, кино көөр чери болуп турар эвөс, харын азы-бүрү культура-чырымдышкын ажылдарын чорутуу (ПМА).

Кызыл хоорайнын бот-тывынгыр уран чуул коллективтеринин көрүлгөсү доозулган. Тываның комплекслиг геология экспедициянын ажылдакчылары, тускай ортумак өөрөдөгө черлеринин сургууларын дээр азы-бүрү профессионадын урак

чүгүлгө хандышылдыг кижилери ырлар, танцылар, уран номчулгага талантынын көргүзүп, маргышканнар. Көрүлгөсү бири чери геологиянын коллективин алган. А Кызылдын бажы институтунгъ белеткэн программалыгдан студентилерингъ Р. Лесникова удуруткан ниги ыр коллективни жюриингъ бедик үнөлөнип алган.

ЧУРУКТА: ниги ыр болуу.

БЕДИК ДАГЛАР БААРЫНДА

Амгы Дус-Дагнын түзүмүн тыягынан өтүрүлөр чыгыш кийи дег төгүп чыгаалар. Ол чөпө шым болбойт. Кийилер салгалар дамыштыр чурттан келген болганда, калың-ла бир болушунун дугайы нөмтө бийитинген-лаа бол, тоол-чүгүтүгү болуп чедип келир. А бо дустун төгүзү баа-ла ыдыг...

Огул-чигилерин, кайыр ийлерин амылдар хал келгилерине мурнууска оңгарарып кире берген ханы кошпал кестүп келди. Оң үчү боду көгүдүр ак өңүт. Чүгө чагган хар-ла харын оон ылгалыр. Мыда ийн-чигиле кийилер, машиналар, каскананган бир эскаватор, дус өрүмнөн бир кийи. Бир-бирде ол чер өңөнүр-дугаа, чалгааранчыг-лаа сагындырар. Амылдардын доту агым хайыкпас.

Дус чүдүргөн ийн машина дөштү өрүш-ла оожум чүгүдүп үчүтүлөр. Угаайн аларын даамы чидил, мырнай-ла ыркым боду берди. Кедек даг аяңдан дөштү асты, ак алгы тонуг ашак чөртүп басып ортаны кесип калдым. «Шаанда ачам дустар кийи мен дөшт кара ботбазын мунга бир асты четкеш чөртүр чүгө ийн. Чалаанадан бээр моон кээп дустар деп чүгө-да берге-де-дир аа! Ак-Багы чөртүтү ашак-биле кады четкеш» дээр өйөкчү...

Маон ботбазын үчүстөк даргазы Патрикеевтин чаа тепсиниктин кылмыр-биле чалым дустар өрүмнөдө бергенин даамы үзө кире берди. Бистер оон чанымга чедө берди...

— Акыл берге-даа, солун-даа-дыр ала, Иван Павлович? — деп оон сас арды...

— Белең чүгө кайда боор — дөшт, ол ар-мында дерин чөттүлүп, ак шаңалдыр тына калды. — Черин чөп, чөпөк-техника болгон кийи күүзү баа эвөшт. Чүгө беш кийи-дир бис.

— Беш-даа болза бежен кийи шынчылг ышакымар чүд, Иван Павлович.

— Хүдөнгөнү күштүт болганда шаа ың-зар ажалдыар — бистин амыралымыс-тын дүрүтү ышакыл. Совет кийини даамы-чаны ыдыг дийли.

— Амырал-хандырылганар кайи хире?

— Бисти аш-чем-биле Чалаанадан хан-

дырып турар чүгө болгай. Оон барып чөм алыр, артыгар деп чүгенин берген-ле-көчүт-дүр. Ол дугайында каш удаа айтыр-ынын тургузуп келди — түнөл чөк артаан. Чурттан турар черинистин байла-ды-биле болунар таныштынар. Кол-ла чүгө — амыралга аржеж чүгүлө бараан-нар-биле хандырып, маана дөргү садым-даа болза тургузары чүгүлө. Чүгө дөргө мында чүгө бистер эвөс, ырак районнар-дан дустулар баа келир-дир. Оларга ижер-тырттар баа херек болгай. Бистер дөргө кыштын соогунда-лаа, чайнын ийинде-лаа дүң-хүндүс чөккө түтүп турар чүгө-тур бис.

Шынап-ла, эш Патрикеевтин чүгө-лаа-шын. Олар бүгү Тываан дус-биле ханды-рып турар дөшт чыгыр болбас. Айла ханды 380 тонна болза, олар оон 400 тонна ажы-рып келгенер. Бодунун херэинин мастер-лери коммунист Д. Шапиринев болгон Т. Хер-ел сулар бичип-даа болза ол найралдыг коллективтин шолбанары.

— Иван Павлович, дустун курлавыры кайи хире?

— Бистер ам 300 метр хандыр казып келди. Хөдүрер даан, бо төңчү чөк, дус дөргө дөшт-биле дөмөй дөшт, чигилер өрүмнөй берди. — Бо-ла чөк казынын дагы-лар дустан бүткөн чер дийли.

— Экин, даргалар! — дөшт соонда дөшт алгы тонуг кырган бистер-биле мейдиле-ди. Ол Иван Павловичтин өрүмнөн дустун хөдүн алгы, адыжыга салгып, ды-лымын бажыга дөкөш.

— Магалыг-ла-дыр аа, хайыракан — дөшт кудуна боой берди.

— Па, ыа оон чөдүрер ол, кырган? — деп, маан кожам айтыр-дыр.

— Оран байлаан дорамчылап, доуракка калып басып болбас. Бо дөргө ижер чөм ышакыл. Шаанда шаага бистер чангыс каам дус дөшт арт-сын ажыл, аар-бергени көрүп келди. Дус хал, дуска бастырып-даа чөдүрүс-ла. Ол-ла бүгү бисти дусту хөдүлөр кылдыр өрөдип кааны ол-тур ийн, оолдарым — дөшт, ашак шала ширин шичин кире берди.

Кырганын сөткенин хомулашыканы-ыска боттарымыс элчүсүз береш, чү-гаалы алын чөртү эскерти берди.

— Силерин-ле шын харын, кырган — дөшт, Степан Сыгыртаа уламчыла. — Ду-зу чөккө өрөмөс, дусту чөккө өрөмнөр дээр ийикпе, моонар!

Чүгө мынан чүгө үчү, кийи хөдүт байлаче килди. Дустуларын берге болгон солун ажылы, оңу чаа тепсир дөшт бөт-кетеп турарын кырган Донгак улуг өрүш-кү болгон чөргө-лаа-биле хөдөп, магадан турар.

— Бо дустун тыптып келгенин дуга-йында чүгө мынан силер, кырган? — деп, Степан Хаварыковч айтырды.

Кырган кезек боданып тура, бажы са-вап турган адынын мойну суйбай тут-каш, артыкы талада бедик дагылар өрт-лөр көрөш, чүгө-лаа берди.

— Ша-шаанда чүгө дийин ол. Бир-ле-капач ашак ашак те-чүмалыг Куу-Суур-же чөртү каан (амгы Дус-Даг ол). Оон шымык бажын шала одурту кылашпал чө-рууга кезек телер оон алаанда бедиктин чачы арынче кылашпал чөдө берген. Ачы чүдү боор, дүргө-не келгилерле баткаш бедиктен харап келген — чү-даа кез-дүс болгон. Хүн бөдип, ийн дүжүп, ой-бандыр хаарып-ла келген. «Бо кандай чөд» дөшт, кезек маанай-алага барган. Оон бир бедикке үчүп келген. Чүгө сирт дөшт — чөдө-лаа-де дөштөсө боду — суу-ра-дөшт, тынжым оожуралып чаап турган. Телери бир чүгө былажып, үмкөмөжүп, үсүлөжүп турган.

Оран кезини оюп артпес, танды кезини даалар артпес дөшт чыгыртып бөдүнү ма-жымын шала оожум бажы-ла дүжүргө... Олазын алымы-биле бажы чөдө берген — чөк казынын даамы шүптү-ла кыла-мыгы болгон «Бо кандай чөд» дөшт, ту-дун көргө — хөдө-лаа хан-лаа барышас бол-ган. Эдөптүн дөшт өрөмнө дөкөш — ажы-ла дөшт, — дус, кымыл дус болгон!

Кырган-даа кымыл дусту даамы дөдүр-дөргөп алгы, кырган ажыр чөртүп ча-нышты, а бистер кымылмай болгон ме-жежилди Иван Павлович Патрикеев амы-дын кымын кирдирте, чүгө-лаа тыртты-рып алдымыс.

О. СУВАНКИТ.

Чурунта: И. П. Патрикеев.

С. Феостистовтун фотоу.

ААЛЧЫ БАШКЫЛАР

«Шекпэр» советтун Лен-Терезин суурга Кызыл-Макалык ортумак шолбанын башкылары алап чө-раанар. Ук башкылар бо шолбанын барган өрөмкитерин ала-илери-биле хуузада бөдөлдөмө кылыр-биле кызылалаттынмай. 9.10 класстарын ала-иле хуузалык баа арттыргенер.

Ук хуузалга ортумак шолбанын өрөмкитер аргелектин М. С. Хертек «Сес чыл шолбаны-биле он чыл шол-банын онзагай чүгө-лаа» деп лек-

циям кылбашаа, шолба-биле ала-илерин харылзажынын чүгө-лаа айткан.

Бо болза Кызыл-Макалык шолба-нын башкыларын өрөмкитерге бажыг билигн бээр дөшт амы-амак аламын таларгай херекчи-ли, план дүзгөдүр түнүшкүч бол-ду. Ала-илер бо дөшт аажок өрөм-шолба-биле үчүлүч харылзажы ту-раары алаанаа.

А. ДОПЧАА.

Эки белеткенген болза

Кымыл хоорайнын бот-тыныгыр уран чүгүл коллективтеринин көрү-дөшт хөдүм-шии театрыга болуп өрткөн. Алаа хоорайнын азы-бүрү үлөтүр бөдүрүлгө, тускай ортумак болгон дөшт өрөмкитеринин, Кара-Хаак, Черби суурларын бол-гон «Тере-Хөл» колхозун уран та-лантылыгыр боттарынын солун концерттерин бараалаткан. Бир-ле-дугаарыла моон мурнула болуп ар-тип турган уран чүгүл көрүлдерини-ге киржип көрбөз Кара-Хаак, Чер-би клубтарын, тере-хөлчүлөрүн ма-наа кырышкени солун. Эң ылангыя ыраккы «Тере-Хөл» колхозтун тала-ныг аныктары национал хөдир-дөшт утка-шынартыг концертти бир-ле дугаарыла көргүсүн.

Найсыралын бот-тыныгыр ар-тистери бо көрүлгө тайбы болгон күш-ажылы аламын мактаан, амы уени чүгүл темаларына ту-раскааткан ыры, шүлүктөрүн, ко-мпозиция болгон сценарийлерин а-зы-бүрү чурттарын баштап танчы-ларын, интермедияларын болгон на-ционал оркестрлерин үдөлтө-биле чаа ылааны чонга бараалатканар.

Сценарийин културалы, темалынын бажы болгон утка-шынар талаа-биле комплекслиг экспедиция черини концерт эскерлерин ылгалып, өң-көсү черин эвөшт. Эң ылангыя оларын «Чүрө-биле камгалал аар бис» деп совет улустун ар-тип келген берге орунуга тураскааткан литератүрлүг композицияны Ала-чүрттүн Улуг дайымын маалыра-ла — анык гвардиялар болгон ка-питан Гастелло, Зоа Косыме-скай баа Тываан маалы Михаил Бухтеев олар көрүчүлөрүн мур-нуга дийит кестүп келирлер. Ук композиция тайбын Россияны мак-таан, сагыш-сеткили өртүп келир «Россия — мөңгө» деп ыры-биле доостур. Пролетариаттын ынаа баш-кымы В. И. Ленинни чүгө-лаа кө-рүчүлөрүн өртүтүр.

Бүдүн ажы-ишчилер — хөдө-бжымыларын хуулулг ажы-иш-ини болгон хөдүл танчын Кы-мылдын бажы унчылкынын сү-гуулары солун ойнап күсөткелер.

Түннө чүгө-лаага бот-тыныгыр ар-тистер амы үгө таарышкан бе-дик утка-шынартыг национал хө-дирит түнөл концертти чонга ба-раалаткан. Эң ылангыя сценгаа көсүмү чараштыр, шын кетирер талаа-биле Кызылдын кээ-э амы-агыл техникумуну сугуулары не-лишкенин болганар.

Бо көрүлгө илэрэч чамдык чет-кестерин баа дөмөлдөп чүгүл. Концерттин программасына интер-медия, баштап ылар болгон ко-жумактар көчүр эвөшт. Ол ышак на-ционал болгон астраттыг оркестр-дөшт ойнап турары кул дөмөлдө. Чам-дык организациаларын, эң ыла-нык хоорай ансамблин, № 1 АТА-нын болгон комплекслиг экспеди-

циянын танчычылары солун, баштап танчылары белеткен-даа болза, өс-кө организациаларга солун танчы-лар чөк.

Көрүлгө ар-тистеринге хоорук-с-комуну култура кылган, алаан ор-ганизация, бөдүрүлгө черлерини ко-жмак ажыдаанын маана дөмөлдө-лөрү чүгүл. Уран чүгүл хуи бүрү чонун амыралыгы хандып ки-рип, улуг салдарыг апар чыгар бол-ганда, көрүлгөн организастыг, бедик дөмөлдө ар-тистер ужулуг турган. Маана калыг болгонмы? Чараштыр бижээн концерт чаралары чүгө төп културалга астыган турган. Уран чүгүл көрүлгөн хөдирит бол-гон байырагыг байлаа эргитер-чү чүгүл. «Тыва тухт» трети, пассажирлер АТА-ы, хоорайны ха-рылааа катары дөшт ышак эске-даа черлер көрүлгө кирешкан.

А бо көрүлгө чалгаарангы болгон солун эвөс ар-тистер. Калыг-бир черини концертти болгон соонда, аларга чүгө байыр чөдөп, калыг номер-лөр эки болган чарлап болбас деп. Ол ышак чарлап аламын аа кайи черини концертти болгон чарлап, танчы, ойнады чүгө организаста болбас деп. Эң ылангыя түнөл кон-цертти 13-те 6 шакта болуп деп чар-лап алгы, 18-че сонгаратканын кө-рүлгөн пазн чөк, организас чөк эр-тистерини хөдөм-дир. Ол ышак хөдүм-шии театры. Улустун чөд-дөшт бажыны, көсөмөк хоорому, өбөрчөүлөли хоорайнын бот-ты-ныгыр уран чүгүл коллективтерини чөдөшт дуамы чедиргени дөмөлдө-ри чүгүл.

Бо талаа-биле № 1 АТА-нын бот-тыныгыр уран чүгүл хуулулчуу Валя Никольева мыча деп чүгө-лаа-лаан.

— Бо көрүлгө кирижи биске көчүт өртүтүп болгон. Мычалаа-даа солун программаны түгүзүп азы биске берге турган. Бо талаа-биле репертуарын Културга министрство-зундан-лаа, Улустун чөд-дөшт бажы-нынан-лаа тыппаан бис. Олар биске дуалаалар. Белеткн чөккө театрга барган доран-на концерт көрүсүр көчүт берге болгон.

Ол шынап-ла чөдүт салы. Ком-плекслиг экспедиция черинге ар-тист эш Ботун улуг дуамы чедир-ге-биле олаанын концертти эң эки болгон.

Концерттин түнөлинде алаан-ор-ганизация черлеринде бир чери комплекслиг экспедиция алган, ий-ги-нин № 1 АТА, үчүк чери тере-хөлчүлөр алган. Тускай ортумак бол-гон дөшт өрөмкитер черлеринде бир чери бажы унчылкы, ий-ги-нин чөдө кээ-э ажы-агыл технику-му, үшкүчүн бажы институту ча-лап алган.

Х. САРЫГ-ООЛ.

Редактор К. Н. КУДАЖИ.

САДЫГЖЫ ӨГ-БҮЛӨ

Ажыл хунун эгелзери биле, ажыл шагы төңжүгө дээр бут кырынга туруп алгыш амылдары ыдыг-ла белең эвөс. Ыңчан-гаш хөй чо мурнуга баран бо-луп турар садыгы кийиниң ажылын улуу-биле үнөлөп көрүп турар. Садыггазери хундулуг бол-гон харысалгалыг ажыл.

Чурттакчы чоңу хөргөлдөң-яны-бүрү бараанары-биле до-ктаамал хандырып, оонашкан амылгына ызымал садыгылар бисте кайы хөй. Оларга Чөөн-Хем-чик районун «Исра» колхозта көдөз мажыныг садыгыларын Маана-оол болгон Стаан Оюн оларны хамаарыштырып болор. Маана-оол болгон Стаан Оюннар 1957 чылда Кызылдың садыг-кооператив училищени чедикчи-нинин дооскаш, күш-ажылында баштайгы бажынарын Чалаа хоорайга эгелзэн. Оюннар кайы-зы-лаа амыл-ишке тура-сорууту болуп, кымыл чөртүп көргүсүн. Олар «Исра» колхозта көдөз ма-жыныг амыл-лаа ам дөшт чыл чөдип турар. Бо үчүн дүргүзүл-сүмчүлгө, дуалалга таарыш-паан. Анык өг-бүлө кайызы-даа садыг алыччыларга эпиг-элдөп. Чонун хөргөлдэн бараанарын болдунар-ла арга-биле чыгы-аугаар экип турар. Магазин эр-геленчизи коммунист Оон Ма-дан-оол Чөөн-Хемчик районуну мурнакчы садыгыларын бис-диз.

Ай санында бараан саарыл-ганын планын үргүчү ажык куу-сөдип келгенер. 1966 чылда оларын саарыга талаа-биле көргүзүлгө бо. Бирги нааралда бараан саарылганын планын 112 хуу, ийги нааралда — 106 хуу, үшүк нааралда — 110 хуу, а ноябрь айда — 124 хуу куу-сеткен.

Магазинде аш-чем болгон үлөтүр бараанарын асортимен-тиз байла. Ан далган, эт дөшт өсө-даа чөм аймаан, уру-лар хөдөртин үргүчү экип ту-пар. Амы үдө ырак чөдө чур-тап турар малчынарга дөргү са-дын организастаан. Сарыг-Хал-чук деп чөдө Ондар Адын-оолдун аалында доог садын тургускан. Садыгы Оон Маана-оол малчынарга доктаамал ба-рып, оларны хөргөлдөн бараан-ры чедирип садып турар.

Садыгылар Маана-оол, Стаан Оюн олар оонашкан амылгына ак сеткилдиг, кымыл чөртү дөшт райпо баштар черини хундулел бижитери-биле болгон өртөктүг чүдүлдер-биле каш удаа шаңнадып келгенер. Суурнуң чурттакчы чоңу садыгыларын мурнакчы амылгына чөргө-ла-ныр.

С. ТАСПАЯ.

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЕП, ДАМЧЫДАП ТҮР

Чаагай кожа-хөлбээ харылзааларын хөгжүдөр дээш

СТАМБУЛ (СЭТА). СССР-нин Министрлер Чөвүленин Даргазы А. Н. Косыгинин албан бөдү-биле Тур-цияда чөдө бергени Стамбулдун со-лундарын кол темазы болуп турар. Барык бүгү солунар Совет чазактын башчынын мыда чөдө бергени-биле холбаштыр мурнуку чүдүлери пар-лаан, совет-турк харылзаалар дугайында материалдарын баа хөй-биле парлап турарлар.

Бо аян-чорук болза «Турция биле Совет Россиянын аразында харылза-нын таарымчалыг утларымыкчы, бистин үчүн негелдеринге дүштүр хөгжүрүгө арталарын ажылдып турар-дыр» деп, сурагыг турк жур-налист Надир Нази «Джумхуриет» солунуну мурнуку чүдүлде бижээн.

Авторун оон мыд дөмөлдөп ту-рарынан алгыра, «1917 чылдын ре-волюциянын тургусканы Совет Эвелели болгон Анатолийин ре-волюциянын төлү болуп турар Тур-ция республика болза хааным бөд-чүрүмүн болгон султанаттын үе-лери билбес турган шак ыдыг найы-ралы болгон чаагай кожа-хөлбээ-нин харылзааларын 1920 чылда тур-гускан.

Ол ыдыг харылзаалар делегейин ийги дайыныга чедир чедикчи-ниг хөгжүп турган. Анкарага Ата-торктун, а Москвага — Ленинни ийги күжүншкени-биле тургузуп турган найырал анык нацилар-га оркүтү болуун херели-биле чы-гарып турган хосталган болгон хамаарышпас чөртүк чөдүт үдө-лине даянган турган... Ата-торк-түд болгон Ленинни ийги күжө-нишкени-биле бир-ле дугаар бү-дүрүткени — түд дөргө, тайбынмы болгон найыралдыг байдалыга до-гуннаары ийн чурттарын боттары-

га-даа, делегейин тайбыныга-даа ажыгы берип турар.

Ийн чурттын кайызында-лаа тай-бынны байдалында шиптирлеп ап болуп боттарынын айтыртылар бар болуп турар дөдөн автор оон ык-дөмөлдөп турар. «Политик оон, ко-ммунист болгон култура талаа-рында ийн нациянын аразында ха-рылзаалар моон сонгар-лаа че-дикчиини хөгжүр дөдөн чиги-линер калыг-лаа чылаатканын бис көрөй турар бис» деп, түнө-линде ол бижээн.

«А. Н. Косыгини аян-чорук ийн чуртун аразында садыг харылза-ларын, баа ол ышак чаагай кожа-хөлбээни харылзааларын хөгжүдөр талаа-биле көчүт чүгүл рольду ойнап болур» деп, «Ашам» солуда бижээн.

АНКАРА (СЭТА). «Совет чазак те-дөлдөринин амы аян-чорутун он-за чүдөсү чөдө дөшт, өндүрүлүг ко-жа күрүгөн, премьер-министри бистин чүртүсүска бир-ле дугаар кээп турары болур» деп, Совет ча-зактын башчынын Турцияда аян-чорутун эгелзө-биле холбаштыр «Лус» солуда чүдүгө профессор А. Ш. Эсмер бижип турар.

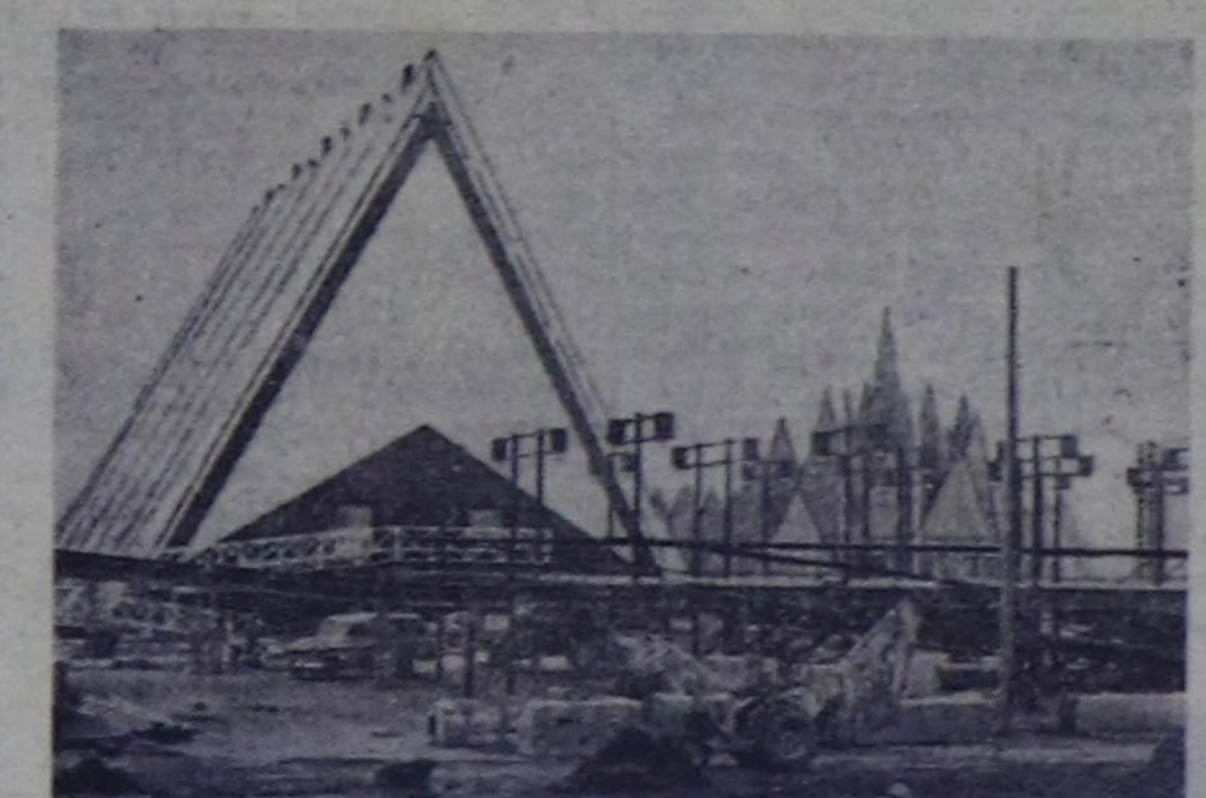
Чөгүр өйүлө Советтер-биле чар-дыган, керээрлер турк-совет найы-ралды бажылаан деп, Эсмер дөмөлдө-дөн. Советтер-биле найырал ыңча-рда Турцияга күштүн үдөлини болуп турган. Ата-торктун чаганын Совет-тер-биле найыралды турк үдүс чү-дөдө калаалар чөртүк дөдөн ав-тор дөмөлдөдөн. Ийн кожа чурттар-нын аразында найырал оларын амыралды эрге-ажыктарына дү-жүр болгон айыл чөк чөртүк ха-ндырып турар деп, Эсмер баа айт-кан.

Мурнуу Вьетнамның хосталган районунга митинг

ХАНОИ (СЭТА). Мурнуу Вьетна-мын хосталган райондарын бир-э-лиге болгон митингине чүгө чүгө-лаа турган. Мурнуу Вьетнамын Хосталган Национал Фронтунун (ХНФ-ин) президиумун даргазы Нгуен Хуу Тхо хостала ширинин санынын дүргөн өзүп турарын бол-гон америк агрессорларга үдүр де-миселге оң чөдип ап турар улуг чедикчиини айткан.

Амы үгө чөдир америк шери-глерин болгон оон чазак чурттар-нын 420 муң ажыг солдаттарын Мурнуу Вьетнама эскелтер дөдөн болуун чүгө-лаа Нгуен Хуу Тхо айткан.

Америк болгон чалча шериглери-ни улуг когалдарга таарыгы турар-ын, сайгон арийини бөдүлүп ту-рарын айткан, сөзүгү уде чуртун хоорайларында болгон суурларын америк агрессияга уду калып шип-чөдөшкени чөртүп турар деп, Нгуен Хуу Тхо дөмөлдөн. Вьетнам айты-рыны шиптирлеп талаа-биле ХНФ-ини туржун баштап чүгө-лаа, мурнуу-вьетнам улустун де-миселге дөдөмөчү көргүзүп ту-рар Совет Эвелелинин болгон эске-ларынга болгон чазактарга чет-тирешкени Нгуен Хуу Тхо элгер-дөшт.

КАНАДА. Монреальдун ортулуктарыга ажыттынар «ЭКСПО-67» деп бүгү делегейин делегелгенине чөдө күрөп киржир. Делегелени организастап турар Канада азы-бүрү павильондарын ажылар.

ЧУРУКТА: Канаданың кан индустрияларын павильону. СЭТА-ың фотохронказы.

КНО-нун Кол Ассамблеязынын сессиязы

НЬЮ-ЙОРК (СЭТА). Декабрың 20-де КНО-нун Кол Ассамблеязынын XXI сессиязың түнөл хуну бол-гон.

Ассамблея болза Науру, ортулук-тун, Папуа болгон Чаа Гиния де-вискозлерини удустарын бот-шиптирлеттеринге эргени ба-дыктаан болгон оларга хамаарыш-пас эргени тымыс бөдөнүн эң чоон хуузаалык доктадырычче Австра-лияны кыйгырган.

Француз Сомалияң удузувун бот-шиптирлеттеринге болгон хамаарышпас эргени алырга шүт эргелин бадыктап турар ре-золюция Кол Ассамблея хууло алган.

Бодуку Африкада девискозлерин-ге болгон испан Сахаранын рефе-рендум чөдүлөрүнчө болгон олар-ды дүргө-биле колониялар эвөс болдунар талаа-биле хөмөчелер алырычче Кол Ассамблея Испания-

ны кыйгырган. Испания болза Эква-торалдыг Гинияга чоңуң пол-итиктиг амыл-чөртүлгаларыга бү-гү кымылгарташкыныры күш чөк болдунар, политикти бүрү хостал-ганы тургузар, чөдүт соңуладарын чөдүр болгон ол соңуладарын-ның түнөлинде соңултаган чазак-ка эрге-чатыргамы шиптирлеп бээр үжүктүр дөдөн Ассамблеяң хууло алган резолюциянда дө-мөлдөп турар.

Колония болуп турар девискоз-лөргө шерип бааларын чуртар бол-гон тургузар КНО-нун Уставын соңуладарыга болгон шиптир-лөргө дүштүс дөдөн тускай ре-золюцияга сессия дөмөлдөн. АНФ-ын улуг шери баазын кымыл ал-ганы болгон Мурнуу Вьетнамын патриоттары баа ВПР-ин де-вискозери бомбаларына оңу ажылап турары Ожум Окееда Гуам орту-лукту дугайында талаа-биле оналан дөмөлдөп турган.